

KUULON APUVÄLINETTÄ KÄYTTÄVÄN LAPSEN HYVÄ KUNTOUTUSKÄYTÄNTÖ

Antti Aarnisalo

Kelan ja terveydenhuollon asiantuntijat ovat yhteistyössä laatineet suosituksen kuulon apuvälinettä (akustinen kuulokoje, sisäkorvaistute tai luujohtovärähtelijä) käyttävien lasten ja nuorten hyvästä kuntoutuskäytännöstä.

Kuntoutus tulee suunnitella yhteistyössä jokaisen lapsen ja nuoren sekä hänen perheensä kanssa ottamalla huomioon yksilölliset tarpeet ja tavoitteet. Suosituksen tavoitteena on yhdenmukaistaa valtakunnallisia kuntoutuskäytäntöjä sekä helpottaa kuntoutussuunnitelmien laatimista ja kuntoutuspäätösten tekemistä. Suosituksessa kuvataan erilaisia kuntoutuspalveluja ja esimerkkejä niiden käytöstä.

Suosituksen laadintaan ovat osallistuneet yliopistosairaaloiden asiantuntijat (Antti Aarnisalo, Sanna Häkli, Antti Hyvärinen, Sari Mykkänen ja Jaakko Salonen) ja Kelan asiantuntijat (Riikka Peltonen, Johanna Rouvinen ja Tiina Suomela-Markkanen). Lausuntoa ovat kommentoineet useat tahot: Kuuloliitto, Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto, Logonet-verkosto (yliopistojen logopedian koulutusyksiköiden yhteistyöelin), LapCi ry, Suomen audiologian yhdistys, Suomen Puheterapeuttiliitto, sekä yliopistosairaaloiden sisäkorvaistutepuheterapeutit.

Kuulonkuntoutuksessa korostuu moniammatillisuus. Terveysthuollon moniammatillinen työryhmä tutkii lapsen ja tekee hoidon ja kuntoutuksen suunnitelman kartoitettuaan kuuloon, kieleen ja kommunikointiin liittyvien asioiden lisäksi lapsen fyysiseen ja sosiaaliseen elinympäristöön liittyvät seikat, jotka voivat vaikuttaa kuntoutukseen. Työryhmään kuuluvat tyypillisesti audionomi, lääkäri (audiologi tai foniatri), puheterapeutti, psykologi, hoitohenkilökuntaa, kuntoutusohjaaja ja sosiaalityöntekijä.

Tavoitteellista kuntoutusta

Lapsen kuntoutustarpeen perusteella asetetut, toimintakyvyn parantamisen tavoitteet ovat tarvittavien toimenpiteiden ja kuntoutuksen sisällön suunnittelun lähtökohta. Kuntoutuksen tuloksellisuus ja kuntouttavan arjen rakentuminen edellyttävät, että lapsi ja hänen perheensä tietävät, mihin kuntoutuksella pyritään ja miten he toimivat tavoitteiden saavuttamiseksi. Perheen sitoutumista vahvistaa se, että tavoitteet ovat perheelle merkityksellisiä ja heidän arjestaan lähteviä. Tämän vuoksi kuntoutuksen tavoitteet on tärkeä miettiä yhteistyössä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Olennaisena osana tavoitteellista kuntoutusta on seuranta, sekä tukitoimet: kuntoutusohjaus, sosiaalityö ja kouluntukitoimet.

Lääkinnällinen kuntoutus

Kuulon apuvälinettä käyttävä lapsi tarvitsee yleensä puheen- ja kielenkehityksen ongelmien vuoksi puheterapiaa. Jos hänellä on kuulovian lisäksi muita sairauksia, voi myös esimerkiksi toiminta- tai fysioterapia olla tarpeen. Julkinen terveydenhuolto tai Kela järjestää lapselle tarpeenmukaisen puheterapian ja mahdolliset muut terapiat. Lisäksi Kela järjestää lapsille ja nuorille sopeutumisvalmennuskursseja sekä moniammatillista yksilökuntoutusta.

Kela voi järjestää vaativaa lääkinällistä kuntoutusta kuulon apuvälinettä käyttävälle lapselle

- jolla on kuulovikaan liittyvä suoritus- ja osallistumisrajoite, joka on apuvälineestä huolimatta niin suuri, että hänellä on sen vuoksi huomattavia vaikeuksia arjen toiminnoista suoriutumisessa ja osallistumisessa kotona, päiväkodissa tai muissa elämäntilanteissa
- jolla on mainitusta rajoitteesta aiheutuva vähintään vuoden kestävä kuntoutustarve
- joka ei ole julkisessa laitoshoidossa
- jonka kuntoutus ei liity välittömään sairaanhoitoon
- jolle kuntoutus on perustellusti tarpeen, koska se mahdollistaa arjen toiminnoista suoriutumista ja osallistumista ja
- jonka kuntoutuksen tavoitteet eivät ole pelkästään hoidollisia.

Vaativana lääkinällisenä kuntoutuksena järjestetään hyvän kuntoutuskäytännön mukaisia terapeioita, esimerkiksi puheterapiaa yksilö- tai ryhmäterapiana tai niitä yhdistäen. Lisäksi kuntoutuskeskuksissa järjestetään moniammatillisia yksilökuntoutuksia. Kuntoutuksessa korostuu laaja-alainen yhteistyö, toiminnallisuus ja lapsen sekä hänen lähiympäristönsä aktiivisuus.

Sopeutumisvalmennus ja moniammatillinen yksilökuntoutus

Sopeutumisvalmennus tapahtuu sekä Kelan että terveydenhuollon järjestämänä. Kela järjestää sekä kursseja että moniammatillista yksilökuntoutusta. Moniammatillinen yksilökuntoutus voidaan toteuttaa joko vaativana lääkinällisenä kuntoutuksena tai harkinnanvaraisena kuntoutuksena riippuen siitä, onko lapsi oikeutettu vaativaan lääkinälliseen kuntoutukseen.

Järjestöt

Lasten ja heidän perheidensä vertaistukitoiminnassa ja sopeutumisvalmennuksessa on aktiivisesti mukana useita järjestöjä, kuten Kuuloliitto, LapCi ry, Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry, Satakieliohjelma, Lindforsin säätiö, Kuurojen liitto ry ja Kuurojen Palvelusäätiö sr. Järjestöt ovat aktiivisia myös koulutusten järjestämisessä. Kuuloavain.fi-sivustolle on koottu kuuloalaan liittyvää tietoa sekä perheiden että ammattilaisten käyttöön.

Ammatillinen kuntoutus

Jos nuoren toiminnallinen kuulo ja yksilöllinen kokonaistilanne heikentävät olennaisesti hänen työ- tai opiskelukykyään, muun muassa mahdollisuuksia valita soveltuva ammatti, hän voi saada Kelan järjestämää ammatillista kuntoutusta. Opiskelukyvyn olennaisella heikentymisellä tarkoitetaan sitä, että

- nuorella on ollut ilmeisiä vaikeuksia selvitä perusopetuksessa tai jatko-opinnoissa kuulon apuvälineistä huolimatta **tai**
- nuori on tarvinnut erityistä tukea suoriutuakseen koululaisen tai opiskelijan arjesta.

Kuntoutuksen tulee olla tarkoituksenmukaista nuoren kokonaistilanteen näkökulmasta. Keskeistä on arvioida, johtaako haettu kuntoutus nuoren terveydentilaan nähden sopivaan ammattiin tai työhön.

Lääkinnälliset apuvälineet

Kuulemisen apuvälineet ovat pääasiassa lääkinällistä kuntoutusta. Lapset ja nuoret saavat kuulokojeet terveydenhuollon kautta. Lisäksi he voivat saada terveydenhuollosta sovittujen saatavuusperusteiden mukaisia pienapuvälineitä. Näitä ovat muun muassa herätyskello tärstimellä, lisämikrofoni ja TV-kuuntelun apuvälineet. Kunnan sosiaalitoimen kautta hankitaan tarvittaessa kotiin esimerkiksi hälytínjärjestelmiä. Laajat kommunikointi- ja kuvakansiot kuuluvat terveydenhuollon järjestämiin apuvälineisiin. Pienimuotoiset yksilöllistämiset voidaan tehdä osana puheterapiaa.

Opiskelun apuvälineet

Opetushallinto vastaa koulu- ja luokkakohtaisista apuvälineistä. Tarvitsemansa henkilökohtaiset opiskelun apuvälineet lapsi tai nuori saa terveydenhuollosta tai Kelasta. Terveydenhuolto hankkii apuvälineet esikouluikäisestä peruskoulun 6. luokka-asteen loppuun asti (tarvittaessa jo aiemminkin) sekä muille opiskelijoille silloin, kun niitä ei voida myöntää Kelan ammatillisena kuntoutuksena.

Kela järjestää opiskelun apuvälineet 7. luokalta lähtien sellaiselle nuorelle, joka ei kuulovikansa vuoksi selviydy opiskelusta ilman apuvälinettä tai jonka opiskelu on ilman apuvälinettä kohtuuttoman vaikeaa.

Kuntoutussuunnitelma

Vain julkisen terveydenhuollon hoidosta vastaava yksikkö voi laatia kuntoutussuunnitelman vaativaa lääkinällistä kuntoutusta varten. Kuntoutussuunnitelma voidaan laatia 1–3 vuodelle. Alle kouluikäisen lapsen suunnitelma on yleensä hyvä tehdä vuodeksi kerrallaan, koska lapsen kehitystä ja kuntoutuksen tarvetta on syytä arvioida ja seurata tiiviisti. Jos lapsen

kokonaistilanne on vakaa ja hänellä on esimerkiksi vain yhden terapian tarve, suunnitelman voi laatia pidemmällekin ajalle. Tällöinkin hoidosta vastaava yksikkö seuraa säännöllisesti lapsen kokonaistilannetta ja tarvittaessa tarkistaa kuntoutussuunnitelmaa.

Kuntoutussuunnitelma perustuu lapsen yksilölliseen tarpeeseen ja toimintakykyyn sekä niiden pohjalta laadittaviin kuntoutuksen tavoitteisiin. Se laaditaan lapsen, hänen vanhempiensa tai muun läheisen, lääkärin ja usein moniammatillisen työryhmän yhteistyönä.

Koska kuulon apuvälineen avulla saatu kuulokynnys ei kerro toiminnallisen kuulon ja kuullun ymmärtämisen astetta, kuntoutussuunnitelmassa kuvataan, minkä asteiset lapsen kielelliset ongelmat ovat ja kuinka ne haittaavat hänen suoriutumistaan ja osallistumistaan esimerkiksi päiväkotiryhmässä tai koulussa opetustilanteessa.